

Az építő Fekete-család Dombóváron

Mivel a Teremtő úgy rendelte, hogy nagy magyar írónkkal, Fekete Istvánnal egy faluban, a Somogy megyei Gölle községben születünk, már tízéves koromtól foglalkozhattam írói munkásságával. *A koppányi aga testamentuma* című könyvet áldott emlékü szüleimtől kaptam karácsonyi ajándékként tízéves koromban. Ez volt az első könyv, melyet Fekete Istvántól olvastam. Később Keszthelyre kerültem, ahol középiskolai, majd főiskolai és egyetemi tanulmányaimat végezhettem.

Gölle község vezetése és lakossága 1971-ben az író halálának első évében az országban elsőként emlékezett Fekete Istvánra, ekkor emléktáblát helyeztek el szülőházán. Ünnepélyes tanácsülésen emlékeztek az elhunyt íróra, amelyen özvegye, Piller Edith is jelen volt. 1976-ban kezdtem el írni szülőfalunk, Gölle község krónikáját. Ekkor vettem fel a kapcsolatot az özvegygel, akivel végül is 18 éven keresztül leveleztem és számtalanszor meglátogattam budai otthonában. Ennek köszönhetően avathattuk fel 1987-ben a szülőházban berendezett emlékszobát.

Ugyan jómagam 1979-től élek Dombóváron, de csak ebben az időben derült ki, hogy a Schwartz (Fekete) család itt tevékenykedett. Piller Edith hívta fel a figyelmemet arra, hogy az író édesapja, Fekete Árpád itt született: „*Kedves Imrénke! Úgy emlékszem, hogy az apósom Dombóváron született. Nézd meg a plébánosnőt*” – írta egyik levelében. Farkasdi András dombóvári apát-plébános készséggel állt rendelkezésemre. A plébániai anyakönyvekből kiderült, hogy Fekete Árpád kántortanító a településünkön született (Dombóvári Római Katolikus Plébánia Keresztelési Anyakönyv IV. kötet 163. lap, 1863. év, 67. folyószám): „*A születés éve, hava, napja: 1863. október 5. A keresztelt neve: Árpád, Ferenc; neve: férfi, származási állapota: törvényes. A szülők vezeték és keresztnéve: Schwartz Antal, John [vagy Pohj] Bettí, vallása, polgári állása: rom. kath., – rom. kath., lakhelye: Dombóvár 12. A keresztszülők vezeték- és keresztnéve: Farkas István, Vendel Aloysia, vallása, polgári állása: ispán, rom. kath., rom. kath. A keresztelő vezeték-, és keresztnéve, hivatala: Kutor Ferenc plébános. Megjegyzések: Névváltoztatási engedély »Fekete«-re a M. Kir. Belügyminisztérium rendeletének kelte: 1883. május 2-án sz. 26482 VII.b.*” Amikor mindez kiderült, elhatároztam, hogy Dombóváron is méltó emléket állítok a Fekete-családnak. 1995-ben a Gondviselésnek is köszönhetően megnyithattuk a város első látogatható közgyűjteményét.

Természetesen a család történetének kutatását folytattam, annál is inkább, mert köztudott volt, hogy Fekete Árpád kántortanító 1889-ben került a Somogy megyei Gölle községbe, aki édesanyjával érkezett a településre. Tehát a nagyapa már nem élt. Így ismét felkerestem a dombóvári plébániát. 1998-ban a következő adatokra bukkantam: Fekete Antal uradalmi építész Dombóváron hunyt el 1889. március 28-án, abban az évben, amikor Árpád nevű fia elfoglalta a kántortanítói széket Göllében (Halottak Anyakönyve IV. kötet.) Az anyakönyv szerint Jón Borbála férje 54 éves korában bélülszög nevű betegségben hunyt el. Utolsó kenetben részesült. Fekete Antal építész 1889. március 29-én temették el a dombóvári temetőben. Kertész Elek segédpap temette. Egyébként az akkori plébános Gazics József volt.

Sajnos sírját, síremlékét nem találtam meg. Akkoriban még nem vezettek katasztert a temetőkről. Az anyakönyvből ugyancsak nem derült ki születési helye és pontos ideje sem. Az anyakönyvből csak az vehető ki, hogy 1835-ben született (IV. kötet, 274. oldal, 23. tétel.) Fekete István író a *Ballagó Idő* című életrajzi művében többször is megemlíti a dombóvári nagypapát: „*Nagypám imakönyvében találtam aztán egyszer egy névjegyet: Fekete Antal hercegi építész. Ma sem tudom, hogy nagypám hivatalosan a Dombóvár egész környékének tulajdonosa, a mérhetetlenül gazdag Eszterházy herceg uradalmi építész-e volt-e, vagy csak kapta ezt a titulust, mert az uradalmi épületeket, tisztí lakásokat, de a dombóvári templomot is ő építette, a Korona Nagyszállót is, de sorjában a negyvennyolcas események után talpra álló falvak templomait is*” (279–280).

Dombóvár és környéke 1691-ben került az Eszterházy család tulajdonába. Az 1700-as évek elején nagyarányú építkezésbe kezdtek, melynek következtében kialakult a dombóvári uradalom. A hitbizomány kerületei középpontja Dombóvár lett. Az 1700-as évek végére már mintegy 200 házból álló falu volt Dombóvár.

A katolikus templomok építésével, újjáépítésével most nem kívánok foglalkozni, mindössze annyit jegyeznek meg, hogy az 1700-as évek elején Dombóvár a szomszédos Döbrököz község plébániájához tartozott. Ekkor még csak egy kápolnájáról tesz említést a Historia Domus: „*alapja téglá, a többi válogból, boltozatja pedig deszkából vala*”. Ezt a kápolnát Szent László király tiszteletére szentelték fel. Ebből is láthatjuk, hogy Dombóvár az Eszterházy családnak köszönhetően, mint „*építő család*” indult rohamos fejlődésnek. Azután később a Döry család is birtokközpontjaként választotta, de az igazi

mezővárosi fejlődést a vasút kiépítése (1872) hozta meg településünk számára. Ettől kezdve indult meg az izraelita vallású kereskedők és iparosok, gyárosok megtelepedése is. A XIX. végére Dombóvár mezővárossá nőtte ki magát. E fejlődés és építkezés közepébe csöppent bele a Schwartz, azaz a Fekete család. Fekete Antal építész az 1850-es évek közepén került Dombóvárra és a 12. számú házban élt, mely minden bizonnyal hercegi épület volt és egyben szolgálati lakás is. A későbbi hercegi építész haláláig, 1889-ig szolgálta az Eszterházy-családot.

Amit biztosan tudunk, az 1810-es években épült Korona Szállót ő építette át az 50-es évek második felében. Az előző dombóvári barokk templomot nem építhette, csak az átépítésben, annak megújításában működhetett közre. Ugyanez mondható el a központi hercegi épületről is, amely ma Szociális Otthon. Az Arany János téren, az Erzsébet, a Baross és a Kossuth Lajos utcában lévő hercegi lakásokat viszont neki tulajdoníthatjuk. A régi templomtól északi irányban épült hercegi ház (ma orvosi rendelő) átépítése szintén az ő nevéhez fűződik. Az 1870-es évektől kezdődtek el a nagyarányú építkezések a pusztákon is. Gondolok itt a magtárak, istállók és a cselédházak megépítésére. Mintegy 12 pusztát tartozott a dombóvári uradalomhoz.

A Somogyi Honismeret (2008/1.) folyóiratban emlékezett meg Sánta Gábor szegedi irodalomtörténész Fekete Ágoston tolnai prépost halálának 85. évfordulójáról. Cikkében felhívta a figyelmet arra, hogy a prépost és szülei a dombóvári temetőben pihennek. Ezután kezdtem el ismét komolyabban foglalkozni a Schwartz (Fekete) család ősi „fészkeként” felkutatásával. Kiderült az is, hogy Fekete Ágoston prépost édesapja György és Fekete Antal testvérek voltak. Schwartz (Fekete) György 1839-ben született a Tolna megyei Tevelen – írja megemlékezésében Sánta Gábor. Mint azt már említettem Schwartz Antal 1835-ben született, de hogy hol, arról 2008. november 8-áig nem állt rendelkezésre adat. Ezen a napon felhívtam Simon János akkori teveli plébánost, aki készségesen állt rendelkezésemre, annál is inkább, mivel Fekete István író nagy tisztelője. Bizonyos voltam abban, hogy a Schwartz, azaz Fekete-család származási helyét Tolna megyében, ezen belül katolikus német (sváb) faluban kell keresni. Ilyen települések a környékünkön a következők voltak: Mágocs, Mucsi, Tevel, Zomba, melyek akkoriban is a legnépesebbeknek számítottak. A teveli anyakönyv a következőket tartalmazza: „*Schwartz Antal Kelemen 1835. november 23-án született (1880-tól használta a Fekete nevet), Schwartz György 1839. szeptember 25-én született (1881-től használta a Fekete nevet). Szülei: Schwartz György és Majer Mária voltak.*”

Tehát a család Tevelről származik. Akkoriban ez a falu szintiszta német község volt. Az első telepek Badenből és Breisgauból jöttek – olvashatjuk Szauer János Fejezetek Tevel története című könyvében. Itt találtam meg Fekete István író dédanyjának felmenőit, Georg Májér néven, akik az első telepekkel érkeztek Tevelre. A Schwartz család betelepülésére ebből az időből nincs adat. Valószínűleg később érkeztek a településre, mert azt is a Tevel történetéről szóló könyvből tudom, hogy három alakalommal érkeztek telepesek a faluba.

Fekete György és családja síremléke Dombóváron (Bodó Ákos felvétele)

Fekete István író dédszülei jómódúak lehettek, hiszen két gyermeküket taníthatták. Valószínűleg iparosok és egyben gazdálkodók is voltak. Sánta Gábor állításával ellentétben nem György, hanem Antal használta először a családban a Fekete nevet (1880). Fekete Árpád, az író édesapja pedig 1883-ban változtatott nevet (1883. május 3.). A névváltoztatási adat a dombóvári születési anyakönyvből való. Fekete Árpád, a néhai göllei kántortanító és Fekete Ágoston tolnai prépost tehát unokatestvérek voltak. Fekete Ágostonról (Gusztai bácsi) és édesapjáról, a gazdatisztról több Fekete-műben is olvashatunk.

Sánta Gábortól származik az az információ, mely szerint Fekete Ágoston prépost szülei, Fekete György gazdatiszt (ispán) és Eibeck Johanna szintén Dombóváron pihennek. Fekete Györgyöt itt anyakönyvezték: „*Eibeck Johanna férje. † 1888. december 17. 50 éves. 1888. december 19-én temetve. Gazics József plébános.*” Ő Dombóváron hunyt el. Feleségét, Eibeck Johannát 1901-ben temették el, de őt nem itt anyakönyvezték. Tehát máshol, valószínűleg Zombán hunyt el, mivel a férje ott volt a Döry birtokon gazdatiszt. Fekete Ágoston fiuk Zombán született 1864. október 15-én, 1923. szeptember 23-án 59 éves korában temették szülei sírjába. Itt

jegyzem meg, hogy Tevel is és Zomba is a Döry uradalom birtokaihoz tartozott, de a birtok központja Dombóváron volt. Ezért is temethették Dombóvárra hűséges gazdatisztjuket és feleségét, majd Ágoston nevű fiukat. 2008. november 2-án jómagam is megtaláltam az eléggé megviselt síremléket, melyen halványan, de még olvashatók a nevek és a dátumok is.

Ez év nyarán látogatást tettem Tevelen. Felkerestem a község első emberét, Héri Lászlóné polgármestert, aki meglepődve vette tudomásul, hogy Fekete István felmenői ebből a Tolna megyei faluból származnak. Ezután kimentünk Ákos fiammal a temetőbe és megkerestük a régi temetőt. A sok száz síremléket ugyan nem tudtuk átnézni, de a polgármester asszony ígéretet tett arra, hogy elkészítik a régi német temető kataszterét is. Természetesen a további kataszteret nem hagyom abba, mert a teveli temető reményeim szerint tartogat még meglepetéseket számomra és a község helytörténészei számára is, de talán nem túlzás, ha azt mondom, hogy a Dombóvár történetével és nagy magyar írónkkal, Fekete István életével és munkásságával foglalkozók számára is.

Tevel, most már többnemzetiségű lakossága büszke lehet arra, hogy a nagy magyar író, Fekete István felmenői ott éltek és dolgoztak e hazáért. De büszke lehet Dombóvár is, mert itt talált munkát, megélhetést és végső nyughelyet Fekete Antal uradalmi építész, akinek fia, Árpád a szomszédos Somogy megyei Gölle községen oktathatta, nevelhette a göllei parasztyerekeket. Majd 1900. január 25-én ott a színmagyar faluban született meg Fekete Árpád és Sipos Anna első gyermeke, István, akinek a könyvein nemzedékek nőttek fel.

Bodó Imre

Egy grófkisasszony hozománya 1689-ben

Fényes esküvő lehetett 1689. augusztus 3-án Kassa városában. E napon kötött házasságot körösszegi és adorjáni Csáky István gróf Barkóczy Máriaival.

Az esemény előtt, július 20-án kelt az a pecsétetes okmány, amely felsorolja a házasulandó menyasszony hozományát. Eredetije fennmaradt papíron írva, Barkóczy János családi levéltárában, Pálocon az 1232. szám alatt.¹ A levél tartalmának ismertetése és a benne olvasható tételek rendszerezése előtt kívánom bemutatni azokat az adatokat, amelyeket ismerünk a párról.

Az ara, Barkóczy Mária azonosítása több szempontból is nehézségbe ütközik. A családi genealógiák szűkszavúan bannak a női leszármazottakkal, mivel azok nem vitték tovább a családnevet.² A nagy korülönbségek miatt olyan ritka esetek is előfordultak, hogy az úgynevezett nagynéni fiatalabb volt az unokahúgainál. Gyakran előfordult az is, hogy ha a férjnek több házassága volt, s ezekből nagyon sok gyermek született, akkor nagyok voltak a korülönbségek. Ilyen például az itt említett völegény esete is, akinek életére még kitérek. A családfakutatókat megtévesztheti a gyakori Mária név is. Ráadásul a nemesi családokban igen gyakori volt, hogy az újszülött több keresztnévet kapott, s ezek közül nem mindig az elsőt használták a mindennapi életben. Másrészt bizonyos utónevek generációkon át való öröklése szinte törvényszerű volt. Így a Barkóczyak családjában a férfiaknál a László és a Ferenc, a nőknél pedig kiugróan első volt a Mária (15 adat), amelyet az Éva és a Julianna követ öt-öt előfordulással.³

Jelen ismereteink szerint a menyasszony édesapja Barkóczy Ferenc kállói kapitány és zempléni főispán volt (*? – †Páloce 1709),⁴ akinek két feleségéről van tudomásunk. Az első gersei Pethő Zsuzsanna, a második csíkszentkirályi és krasznahorkai Andrássy Anna, akinek nevét olvashatjuk Éva és Klára formában is a családfákon. Hogy Mária melyik feleség gyermeke volt, a bizonytalan adatok alapján nem derül ki. Az sem, hogy hány éves lehetett a frigy megkötésekor.

A völegény a házasságkötés idején már egyáltalán nem volt fiatalnak mondható. Sőt, ebben a korban a maga 54 évével már szinte öregnek számított. Csáky István (*1635. 04. 15. – †1699. 12. 04.) apja ugyanezt a nevet viselte, édesanyja pedig Forgách Éva volt. Legmagasabb rangként az országbírói tisztséget töltötte be. Háromszor nősült meg (első felesége: Lónyai Margit; a második Melith Klára), s e má-

¹ Barkóczy Mária hozománya. Közli: *Véghelyi Dezső*. Történelmi Tár. Pest, 1880. 189–191.

² *Barkóczy László: A Barkóczy család genealógiája és névadási szokásai*. Szakdolgozat. Melléklet: családfa. Kaposvár, 1997.

³ *Barkóczy László: A Barkóczy család névadási szokásai*. Névtani Értesítő 20. Bp., 1998. 33. és 36.

⁴ *Nagy Iván: Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal*. Pótlék-kötet. Pest, 1868. 83.